

NEVELÉSTÖRTÉNET (ÁTTEKINTÉS)

I. Az intézményes nevelés kezdetei

1. Az ősnépek „primitív” nevelése
 - a) Primitív, tehát életre való
 - b) Beavatás = iskola
2. Az ókori kelet
 - a) Az ókori Kína nevelése
 - b) A babiloni-asszír oktatás
 - c) Az ókori egyiptomi nevelés
 - d) Az ózsidó iskola nemzeti nevelése
3. A görög nevelés
 - a) Ósidőkben
 - b) A spártai nevelés
 - c) Az aténi nevelés (rétori iskolák, bölcselők, írók)
 - d) Az athéni nevelés
 - e) Nőnevelés
4. A római nevelés
 - a) Történelmi áttekintés
 - b) Tanítók és iskolák a római társadalomban (a Város és a világ; tanügy, tanítók, iskolák; az oktatás és nevelés rendje)
 - c) Kiemelkedő nevelői egyéniségek és pedagógiai

munkák

II. A nevelés bibliai jelentése

1. Isten maga a nevelő
 - a) Isten a Teremtő
 - b) Isten a Szabadító

- c) Isten a Szövetség Istene
2. A szabadító kötelék: a Tíz Szó pedagógiája
 - a) Szabadító kötelék Istennel
 - b) Táguló látóhatár
 - c) „Ne legyen más Istened”
3. A nevelés
 - a) Isten neveli népét
 - b) Jézus Krisztus Izrael nevelője
 - c) Márk: Jézus Iskolájában (a 12 Márknál; az Isten-titok)
4. A gyermek a Bibliában
 - a) Isten és a gyermekek
 - b) Jézus és a gyermekek
 - c) Az apostoli hagyomány

III. A keresztény ókor és középkor

1. A keresztény műveltség kibontakozásának kora
2. A kiegyenlítődés korszaka
3. Tudósok, tanítók, tankönyvírók
4. A Karoling-kultúra
 - a) Káptalani iskolák
 - b) Udvari és palotai oktatás
 - c) Plébániai oktatás
5. Világi nevelés
 - a) Lovagi nevelés
 - b) Traktátusok
 - c) Céhbéli nevelés
 - d) Nőnevelés

6. A válság korszaka
 - a) Tudomány és vallás
 - b) A magyar iskolarendszer kialakulása
 - c) Egyetemek
7. Az iszlám nevelés története
 - a) Az iszlám kialakulása, főbb tanításai
 - b) Az iszlám nevelés alapjai a Koránban
 - c) Az iszlám nevelés a középkorban

IV. A reneszánsz nevelés

1. A „régis új”
2. A megújulás mozgatói

V. A humanizmus

1. Új világkép
2. A humanizmus Magyarországon
3. A reformáció és nevelési törekvései
 - a) Hitújítók
 - b) Erasmus
 - c) A protestáns nevelési rend kibontakozása
4. A katolikus nevelés megújulása
 - a) Jézus Társasága
 - b) A jezsuita nevelés sajátosságai
 - c) Az ignáci pedagógia
 - d) Oratoriánusok
 - e) Angolkisasszonyok
 - f) Miasszonyunkról nevezett Kanonok Rend
 - g) Orsolyiták
 - h) Irgalmasok
 - i) Iskolanővérek

5. Tanítórendek
 - a) Piaristák
 - b) Egy tanító „nem-tanító” rend: ferencesek
6. A köznevelés helyzete Mo-on a reformáció idején

VI. Bölcsélet és pedagógia

1. Empirizmus
2. Racionalizmus
3. Megújuló magyar nevelésügy
4. A naturalizmus pedagógiája
5. Rousseau és Pestalozzi pedagógiája
6. Utilitarizmus
 - a) a műveltség jelentése
 - b) pedagógusok és gondolkodók

VII. A magyar közoktatás ügye

1. Pázmány Péter
2. Két erdélyi iskola: Csíksomlyó és Kanta
 - a) Csíksomlyó
 - b) Kanta
3. A hazai protestáns iskolák
4. A hazai nevelés társadalmi háttere a XVIII. században
 - a) Iskolai élet
 - b) Pedagógusok
 - c) Az állam és az egyház az oktatásról
 - d) Reformtörekvések és az oktató-nevelő munka átalakulása
 - e) Ratio Educationis (az új iskolai rend; nevelés és tananyag; rendtartás; a második Ratio; Norma Regia; a megújulás pedagógusa)

VIII. Realizmus

1. A realizmus
2. Herbart
3. Herbart iskolája

IX. A XIX. századi magyar nevelés

1. A nevelés megújulásáért
2. Tanítóképzők
3. Az oktatásügy szervezése
 - a) Minisztérium
 - b) Eötvös-féle reform törekvések
 - c) Az érettségi vizsga
 - d) Cigányiskola
 - e) A népoktatás reformja
 - f) Az első óvoda
 - g) A polgári iskola
 - h) Az első leánygimnázium
 - i) Egyetemek
 - j) Pedagógusok
 - k) Lelki nevelés

X. A XIX-XX. század fordulójának pedagógiája

1. Gyermeklélektan
 - a) Reformpedagógia
 - b) Gondolkodók, írók
2. A neveléstudomány és a bölcelet kapcsolata
 - a) Lélektani, bölceleti és neveléstudományi irányzatok
 - b) Kultúrpedagógia
 - c) Gondolkodók

XI. A katolikus nevelés a XIX-XX. században

1. A külföldi katolikus nevelés
 - a) Marcellin Champagnat
 - b) Giovanni Don Bosco
 - c) Friedrich Wilhelm Foerster
2. A nevelés a szabadság igézetében
3. Ifjúsági mozgalmak
 - a) Cserkészlet
 - b) Diákszövetségek

XII. A XX. századi magyar nevelés

1. A keresztény kurzus
2. Szeged: a magyar neveléstudomány műhelye
2. A KALOT és a KALÁSZ mozgalom
3. Megújuló katolikus élet
 - a) Szívgyárda
 - b) Katolikus Legényegylet (Kolping)
4. A katolikus nevelés helyzete 1945 után
 - a) A kommunista hatalom törekvései
 - b) Államosítás
 - c) 1989 után
5. A tanítóhivatal dokumentumai a nevelésről
 - a) A Tanítóhivatal megnyilatkozásai
 - b) *A Katolikus iskola* az Egyház küldetésében

A NEVELÉSTÖRTÉNET TUDOMÁNYA

Elemzés és értékelés (korok szerint):

- nevelés tényleges gyakorlata
- kiváló gondolkodók és pedagógusok elméleti rendszerei
- szervezeti formák

A múlt tanulmányozása segít, hogy a jelenben is tanulékonyak legyünk,

tárgyilagosan mérlegeljünk.

⇒ Ez megszabadít attól a téveszmétől, hogy a jelen helyzetet abszolutizáljuk
vagy kilátástalannak éljük meg.

I. AZ INTÉZMÉNYES NEVELÉS KEZDETEI

1. ŐSNÉPEK „PRIMITÍV” NEVELÉSE

- ❖ „primitív” = életrevaló
- ❖ megfigyelés, tapasztalat, felnőttek utánzása (vadászjelenet rajza „szemléltető kép”)
- ❖ a „beavatás” = a felnőtttség vizsgálja
 - ✓ gyermek kiszakítása a családból, az anya gondoskodásától
 - ✓ első halálélmény: éjszaka leple alatt elrabolják, és ismeretlen helyre viszik
 - ✓ keveset esznek, isznak és alszanak (az akarat nevelése)
 - ✓ fiúkat férfivá, lányokat nővé teszik
 - ruházat
 - termékenység titkai, női szakralitás
 - társadalom és a Világmindenség iránti felelősség

2. AZ ÓKORI KELET

- A Kr.e. III-I. évezredben a Folyammenti Birodalmaiban szakképzést kapnak:
 - írnokok, állami tisztviselők
 - a tudományok művelői

Mit tanulhatunk tőlük?

- jellemzi az érzelmi tudás (rácsodálkozás, élmény, érzés) jelentősége
⇔ mai túlhajtott intellektualizmus
- felmutatja az arisztotelészi logika korlátjait, mely az azonosság, az ellentmondás és a harmadik kizárásának a törvényén alapul
- törekvés az egyéni világkép és életmód kialakítására

Az ókori kínai nevelés

Konfucius (Kr.e. VI-V. sz.) szerint a tökéletes ember tulajdonságai:

- emberséges (önmegtartóztatás, szerénység, tartózkodás, eszesség, jóság, elfogulatlanság, igazságérzet)
- kötelességtudó (az ember igyekezzen minél többet elsajátítani, tanuljon, fogadja el a régiek bölcsességét)

Alapfokú oktatás 5-10 éves kor között, végül vizsga

A mandarin-képzés (felsőoktatás): a tartományi iskolákban (háromlépcsős vizsgarendszer)

Az ókori indiai nevelés

Kr.e. III. évezred: a tízes számrendszert használták, valamint egy 400 jelű képirást

Iskolarendszerük a kaszti hovatartozás szerint tagozódott:

1. *brahman*: a tanító házában 15-17 tanítvány
tanulmányi idő kötelezően 12 év (4-5 hónap)
tananyag: szanszkrit nyelven a Védák, és az Upanisadok
*„amilyenek az ember vágyai, olyanok lesznek a képességei,
amilyenek a képességei, olyanok lesznek cselekedetei,
amilyenek a cselekedetei, olyan lesz a sorsa.”*
2. *ksatrija*: (6 év) Védák a harcosok szemszögéből.
Tanítói célzatú mesék, hadi tudomány, törvények, kereskedelmi,
mezőgazdasági, állattenyésztési ismeretek
3. *vaisja* gyerekek 2-3 esztendő tölthettek valamilyen szakma megtanulásával
4. *sudrák*: a tisztátalan ipar üzöi (mészáros, bőrcserző, varga) számára:
nem tanultak betűvetést, számolást, hanem csak gyakorlati képzés

Buddha (Kr.e. VI–V. sz.) a kasztrendszer ellenhatásaként lépett fel ⇒ kolostoriskolák

A jógaiskolák:

- önsanyargatás, aszkézis, közöny, minden kapcsolattól való szabadulás
- a jóga nem politikai, vallási mozgalom, hanem „út a harmóniához a sokszínűségben”
- alapja az önnevelés, az önfelülmúlás
- a tudat kontrollja a koncentráció gyakorlatai által

Sumér–asszír–babiloni oktatás

központja: Ninive ill. Babel

főistene *Marduk*

Hammurabi (Kr.e. XVIII. sz.)

Oktatás célja: művelt hivatalnok-képzés („tábla háza”)

Oktatás anyaga és folyamata: eposzok olvasása (*Gilgames*), az írás elsajátítása

A papok és orvosok képzése: teológia, csillagászat és asztrológia, gyógynövények aritmetika, matematika, mechanika, építészet, irodalom, történelem és jog.

Az ókori egyiptomi nevelés

Az oktatás központi célja az állami szolgálatokra való felkészítés

Pap és orvosképzés az írnokiskola után kezdődött az Élet Házában: asztronómia, jog és orvostudomány, gyógyszerkészítő leírások (*ph-ar-maki* = biztonságot kölcsönző)

3. A GÖRÖG NEVELÉS

a) ősidők

Homéroszi embereszmény: Achilles, Odysseus a bátorság, a testi erő, az önfeláldozás, az ügyesség, a példaadás példaképei

3 kifejezés használatos:

1. a külső nevelői ráhatás, főleg a fegyelmezés (*agogh*);
2. az ápolás (*troph*): elsősorban a test nevelése és gondozása, amely a hetedik évig tart;
3. a szabad görög embernek testi és szellemi nevelése a hetedik évtől kezdve (*paideja*).

b) A spártai nevelés

„funkcionális”, katonai jellegű: aki nem életrevaló ⇒ *Taigetosz*

élelmesség, ravaszság, kegyetlenkedés, homoszexualitás

az egyén életének célja az állam, a haza védelme

c) Az athéni nevelés

Itt a nevelés nem egyoldalú: a szó (közgyűlés) és a tettek (harc, háború) egyensúlya

az oktatás a nyilvános tereken, a szabad ég alatt folyik

zenei oktatás: a rend, a szabályosság szeretetére és a szelídségre nevel

- Rétor-iskolák: az irodalmi és zenei nevelés befejeztével a módosabb szülők gyermekei valamelyik retorikai iskolába mentek retorikai, szónoklati tanulmányokra.
Szofisták: vándortanítók, akik szerint az igazság viszonylagos
- Bölcselők a szofisták tevékenységének ellenhatásaként léptek fel.
 - Szókratész (Kr.e. V. sz.): jellemzi az igazság keresése,
 - „ismerd meg önmagad!”
 - önálló gondolkodásra és ítéletalkotásra készítet
 - módszere induktív: a kérdezve kifejtő, rávezető, „heurisztikus módszer”
 - „szókrateszi ironia”
 - meggyőződése, hogy a helyes tudás az erkölcsi jótett alapja („etikai intellektualizmus”)
 - Platón (Kr.e. V.-IV. sz.): *Politeia* (Állam) és *Nomoi* (Törvények)
 - a lélek részei: megismerő, érző és vágyó
 - a lélek hajlamai: megismerés, indulat, vágyakozás
 - a lélek funkciói: gondolkodás, szeretet, ön- és fajfenntartás

⇒ erények: bölcsesség, bátorság, önmérséklet
– összhangjuk eredménye az igazságosság

- az oktatási anyagot gondosan, szisztematikusan kell összeállítani
- Arisztotelész (Kr.e. IV. sz.)
 - Platón tanítványa, Nagy Sándor nevelője
 - nevelési elvei a *Nikomakhoszi etika* és a *Politika* c. munkáiban olvashatók
 - a nevelés = az ember természetes képességeinek kibontakoztatása
 - az erény a természetes hajlamból tudatosan kifejlesztett készség, amely ésszerű magatartásra képesíti az embert: tudatos gyakorlás!
 - a szabadok 3x7 éves periódusokban való nevelés: testi, erkölcsi, értelmi

A tanítás kereteire jellemző a nagy szabadság: Akadémia, Lykeion

Az elemi tárgyak (olvasás, írás, számolás) tanítását a *grammatistes*, a nyelvtant és irodalmat a *didaskalos* tanította; a *paidagógos* a gyereket kíséri az iskolába

Cél a harmonikus ember kifermálása:

- múzsai nevelés: olvasás, írás, számolás, irodalom és zene.
- grammatikai iskola (3 tantárgy) majd filozófiai iskola (4 tantárgy)
- testgyakorlatok (futás + birkózás + ugrás + súlydobás + gerelyvetés = *pentatlon*)

4. A RÓMAI NEVELÉS

A görög ideál a szép, kiművelt és tevékeny ember ↔ a római gyakorlatias: a nagy eszméért, a birodalomért nem kíméli sem magát, sem másokat.

A római nem önmagát, hanem utakat és várost épít.

a) Történelmi áttekintés

1. korszak (Kr.e. 300-ig): a pun háborúk végéig a fő nevelő tényezők a természet és a szülők voltak. A nevelés csupán katonai és vallási célú. A ts. patríciusokból, plebejusokból és rabszolgákból áll.
2. korszak (Kr.e. 300–146): a köztársaság bukásáig világuralomra való törekvés. Suetonius szerint a régi rómaiak nem ismertek nyelvtani szabályokat (grammatikát és retorikát. *ludus* (játékos iskola) a patríciusok gyerekei, fiúk-lányok koedukáltan tanulnak olvasni, írni és számolni; *grammatikai iskola*: ez már csak fiúknak görög nyelv és irodalom is. Rétori (szónoki) iskola: szónokok képzése.
3. korszak (Kr.e. 146 – Kr.u. 476): világpolgár-féle szellemi műveltség. Marcus Aurelius a régi római nevelés híve.

b) Tanítók és iskolák helyzete a római társadalomban

- a Város a világ
 - *septem artes liberales* = szabad emberhez méltó tudományok
- tanügy, tanítók, iskolák
 - első tanügyi rendelet kibocsátója Claudius
 - szolgálattevők (apródoknak) iskolája a *paedagogium*

- könyvtárak: Trajánus kettőt alapított, a császárság végére 29
- Az oktatás és nevelés rendje
 - a tanító (*ludimagister* vagy *litterator*) felelt az iskolai tevékenységért.
Pedagógus: a gyermek kísérője.
 - a tanítás helye: sátor; több utca találkozásánál kis területet (trívium = három utca találkozása), ahol a gyermekeket összegyűjtik és a grammatikát, retorikát és filozófiát tanulnak. Berendezés: katedra, dobogó, falitábla, asztal nélküli padok (lócák)
- Quintilianus szerint
 - ✓ a gyermek szellemét kiskorától fogva foglalkoztatni kell
 - ✓ az iskolai közösség fontos a gyermeknek
 - ✓ fegyelmezni, büntetni szabad, de verni nem
 - ✓ figyelembe kell venni a gyermekek eltérő egyéniségét
 - ✓ a gyermeknek szüksége van pihenésre, játékra.

II. A NEVELÉS BIBLIAI FOGALMA

1. ISTEN MAGA A NEVELŐ (AZ ISTENI PEDAGÓGIA)

a) Isten a Teremtő

Istenéi vagyunk, vagyis az ember legközelebbi „hozzátartozója” Isten; szeretett alkotás vagyunk

⇒ felelősség a magam és embertársam, felebarátom életéért

b) Isten a Szabadító

Mózes kezdetben erőszakkal próbál igazságot szolgáltatni a szabadulás tapasztalata

pusztai vándorlás idején neveli népét, miként atya neveli gyermekét (MTörv 8,5; Óz 11,1-4; Jer 31,20)

c) Isten a Szövetség Istene

A szemtől-szembe beszéd csak olyan személyek között lehetséges, akik szabadok.

Ahol mindenki isten akar lenni, ott mindenki szolga – „nincs más Isten rajtam kívül”

a szülőknél is az Úr szabja meg a viselkedést családjuk iránt

családi hagyományozás: MTörv 4,9-10; 6,4-9; 31,13

a szabadító kötelék: a Tízparancsolat pedagógiája: a „kultusz” jelentősége

2. A NEVELÉS

próféta-iskolák: Gibeá, Bétel és Jerikó városokban. A jeruzsálemi templom mellett énekiskola működött.

A babiloni fogságból hazatérve a zsinagógákban a serdülő fiúk oktatása ⇒ írástudók!
a zsinagógai iskolákban a fő cél a nemzeti érzület ápolása volt.

írnok (*szófé*)-iskola Nehemiás 8,1-8

oktatás a bölcsességre: „a bölcsesség kezdete az Úr félelme” (Péld 1,7)

fenyítés, dorgálás, büntetés: „boldog akit az Úr megfenyít!” (Jób 5,17; vö. Sír 22,1-6).

Józsua ben Perachja, az általános iskoláztatás alapítója: Kr.e. 105 körül bevezeti a kötelező népiskolát: minden helységnek legyen iskolája (6-7 éves kortól).

rabbiképzés

lányok-asszonyok oktatása kizárólag otthon

Jézus Krisztus Izrael nevelője

Szent Pál az üdvökonómiát neveléshez hasonlítja:
a Törvény gyámsága ⇒ Isten fiainak szabadsága

Kiválasztja (Mk 3,14) és neveli tanítványait,

Márk: Jézus iskolájában

1. A Tizenkettő Márknál

2. Az Isten-titok

- Előzetes, alapvető szempontok: Mk 1,2-3.10-11
- Lépések a tisztázáshoz: Mk 1,14.15.35; 2,7
- Kinyilatkoztató témák: Mk 14,36; 15,34

A nevelt és nevelő Egyház

A Törvény már nem nevelőnk többé (Gal 3,19; 4,2.6),
a Szentlélek kiáltja bennünk: „Abba!”

⇒ nem szolgák vagyunk, hanem Jézus barátai (Jn 15,15), társörökösei

Isten az, aki oktat és fenyít (Zsid 12,7-11) ⇒ Ef 6,1-4)

4. A GYERMEK A BIBLIÁBAN

a) Isten és a gyermekek

A gyermek Isten kiváltságosa (Zsolt 128,3)

A gyermekek nincsenek kizárva Jahve kultuszából.

Isten a gyermekek, a kicsinyek szájából készít magának dicséretet (Zsolt 8,2 = Mt 21,16).

Isten gyermekeket választ ki kinyilatkoztatása és üdvössége első hirdetőinek, alanyainak (pl. József, Sámuel, Dávid, Dániel).

A messiási jövendölések csúcspontja Emmánuel születése.

b) Jézus és a gyermekek

Jézus magatartása a gyermekekkel szemben, mint Isten velünk.

Boldogok a szegények, áldottak a gyermekek: ők vannak legközelebb IO-hoz (Mt 18,5-10)

A gyermekek az igazi tanítványokat jelképezik.

c) Az apostoli hagyomány

Pálnál a gyermekség tökéletlen állapot kifejezője (Ef 4,12-16; 1Kor 3,1).

Szülők kötelességét hangsúlyozzák

III. A KERESZTÉNY ÓKOR ÉS KÖZÉPKOR

A III-IV. sz.-tól kezdve a püspökök, lelkipásztorok a szóbeli tanítás mellett kateketikai traktátusokat is írtak (pl. Didaché).

1. A KERESZTÉNY MŰVELTSÉG KIBONTAKOZÁSÁNAK KORA

A kereszténység középpontja egy személy: Jézus Krisztus.

A kereszténység nem hozott mindjárt új, merőben eredeti oktatónevelő rendet. Az ún. „szabad művészetek”:

- trivium: grammatika, retorika, dialektika,
- quadrivium: az aritmetika, geometria, asztronómia, musica.

2. A KIEGYENLÍTŐDÉS KORSZAKA

- ✓ Az ókori műveltség és az evangélium kiegyenlítődési törekvései a IV-V. sz.-ban.
- ✓ Alaposabb papnevelés, az elmélyített hitelemzés, valamint a katekézis érdekében. Constantinus türelmi rendelete (313): lassan kiépült az egyház teljes szervezete az akkor létező „ismert” világban.
- ✓ Keresztény iskolák szervezése: Szent Benedek szabályai szerint élő monostorokban létesültek.
- ✓ Az első nagynevű iskolák voltak York, Jarrow, Bangor, Fulda, Reichenau, Szent-Gallen, Prüm, Regensburg, Párizs, Reims, Tours monostori iskolái.
- ✓ Géza fejedelem ezek mintájára alapította a Szent Márton szülőhelyének vélt hegyen (Pannonhalmán) az első monostori iskolát.
- ✓ A lelkeskedő világi papság az egyházközség püspöke mellett nevelkedett. Szent Ágoston a papjait kánonok (szabályok) szerint való közös életre hívta, és előírta a papnevelés tervezetét:
- ✓ Püspöki székhelyek és a káptalanok, azaz a kanonoki testület mellett: püspöki, székesegyházi és káptalani iskolák
- ✓ Plébániai iskolák: tananyaga a katekizmus, az olvasás és az egyházi ének.

3. TUDÓSOK, TANÍTÓK, TANKÖNYVÍRÓK

Órigenész († 254) az alexandriai keresztény hittudományi iskola (katekétai) jeles tanára és vezetője.

Tanítványai között pogányok és nők is voltak.

Caracalla császár üldözése miatt menekül (215-216).

230-ban pappá szentelték.

A keresztények és a pogány bölcselők véleményét összehasonlította, és a keresztény vallás összes hittételeit az utóbbival megerősítette.

- Nagy Szent Baszileiosz (Vazul) († 379) egyházatya, cezareai püspök, író és szónok.
 Baszileiosz (Bazil) szentek családjából származott: a keleti egyház szentként tisztelt édesanyját (Emmelia), nénjét (Makrina), húgát (ifj. Makrina), öccseit (Nüsszai Szent Gergely, Péter).
 Szíria, Palesztina, Egyiptom, Mezopotámia híres aszkétáinál tanult.
 Szerzetes és lelkipásztor: Caesareai Eusebiosz halála után Caesarea püspöke, Kappadókia metropolitája, Pontus tartomány császári exarchája.
 A kisázsiai Neocaesareában Nazianzoszi Gergellyel együtt válogatást állított össze Órigenész műveiből (*Philokalia*).
 Huszonnégy fennmaradt beszéde közül a 22. pedagógiai tárgyú: „Az ifjakhoz, hogyan meríthetnek hasznot a pogány írókból”.
 Fontos az evilági tökéletesség, viszont nem szabad elfelejteni, hogy ennél többre törekszünk. Az evilági bölcsesség – előkészület.
- Szent Jeromos († 420) két levél a lányok neveléséről.
 Felfogása túl szigorú, aszketikus irányú.
- Aranyszájú Szent János († 407): a klasszikus világ ismerete bevezetés a keresztény művelődéshez.
 „A szerzetesi élet ellenségeiről” a kolostori iskolákban a szerzetesnek készülõ ifjak tanulmányozzák azokat az ókori görög szerzőket.
 A családi élet példájának jelentősége.
- Szent Ágoston († 430) hippói püspök.
 Az eredeti bűn teológiája: nevelni, tanítani kell a gyermeket.
Vallomások: a gyermekkor „ártatlan” örömei és boldogsága mind vétek és bűn volt.
De civitate Dei (Isten országáról): az emberiség erkölcsösödésének örök kérdéséről.
De magistro (A tanítóról) a gyakorlati tanítás kérdéseiről szóló elmélkedés.
De ordine (A rendről), *De vita beata* (A boldog életről), *Contra academicos* (Az akadémikusok ellen), *De doctrina Christiana* (A keresztény tanról) párbeszédese művei didaktikai jellegűek, a tananyagnak keresztény szellemben való kiválasztásáról. A *De catechisandis rudibus* (Hitelemzés) című értekezése az első hitelemzés. Pedagógiája az általa hirdetett kegyelemtan szem előtt tartásával javarészt voluntarisztikus, akaratra támaszkodó.
- Nursiai Szent Benedek († 547) a nyugati szerzetesség megalapítója.
 Regula (529): kettős célt a szerzetesek előtt: az imádság és munka.
 Az egész klerikus műveltség melegágya a kolostori iskola, pl. Monte Cassino
- Cassiodorus (Flavius Magnus Aurelius Cassiodorus) († 583) a középkori kolostorok oktatásrendjének szervezője.
 540: a Vivarium alapítása Calabriában. Monostori könyvmásolás. Az oktatást felosztja *trivium* és *quadrivium* tárgyaira.
- Nagy Szent Gergely († 604) szerzetes, apát, majd pápa. Összegyűjtötte a görög és római zene szétszóródott elemeit: cantus gregorianus. Scola cantorum (Énekiskola) iskolát alapított.
- Szent Isidorus Hispaniensis († 636) sevillai püspök. Célja: egybefoglalni az összes emberi ismereteket, és az antik világ szellemi hagyatékát.
Etymologiarum libri XX: „reálenciklopédia”
Libri differentiarum (Rokon szavak szótára),
 Etymológiából készült *Ars grammatica* (Nyelvtan).

4. A KAROLING KULTÚRA

a) Káptalani iskolák

A székesegyházak mellett létrejött iskolákat nevezzük káptalani iskolának, vezetőjük a lector és a cantor.

„emlékezés”, vagyis az emlékezetbe vésés fontossága.

b) Az udvari és kolostori oktatás

669: Theodorus és Hadrianus bencések brit földön - Canterbury.

Beda Venerabilis († 735) az angolok legnagyobb tanítója, jeles tudósa, aki életét tanulással, tanítással és írással töltötte. A népet főleg nem közvetlenül, hanem tanítványai által nevelte.

Alcuin († 804) angolszász eredetű bencés szerzetes.

új iskolatípust alakít ki, amely magába olvasztja a hét szabad művészet egyes elemeit.

- grammatica (latin)

- dictamen (az írásosság tudománya): fogalmazás szabályai, oklevelek szerkesztése, jogi ismeretek és a logikai szabályok.

- computus: számolással kapcsolatos ismeretkör, naptárkészítés, természeti jelenségek ismerete

De orthographia (A helyesírásról): tankönyv – párbeszéd formában: interrogare sapienter est docere (A tanítás bölcs kérdezés).

Paulus Diaconus († 799). Longobárd származású, a montecassinói bencés apátság szerzetese. Főműve a *Longobárdok története*.

c) A plébániai oktatás

Notker Labeo († 1022) a szent-gallen-i kolostor.

Petrus Abaelardus († 1142) – Párizs.

Szentviktori Hugo († 1141).

Assisi Szent Ferenc († 1226)

Aquinói Szent Tamás († 1274): *De veritate* (Az igazságról), *De magistro* (A tanítóról). *Summa theologia* 2. részében sok és értékes nevelőoktatói anyag.

5. A VILÁGI NEVELÉS

a) A lovagi nevelés

Vezérgondolata a szolgálat:

- ✓ a lovag a hit, a jog és az igazság eszményeinek, illetve összességében Istennek tartozik.
- ✓ a nők (főként az özvegyek), az árvák és más gyöngék védelme
- ✓ erények: az engedelmesség, a hűség, az adott szó szentsége és a hősi bátorság,
- ✓ lovagi követelményeknek megfelelően a hét szabad művészet tárgyai is módosultak: lovagi készségek, lovaglás, úszás, vívás, nyilazás, vadászat, sakkozás, verselés.
- ✓ eszmény nem a birtokszerzés, hanem: Isten, hűbérúr és a hölgy.

b) Traktátusok

Első magyar nevelési elmélkedés: Szent István király (969-1038): *De institutione morum ad Emericum Ducem* (Imre herceghez intézett erkölcsi intelmek).

c) A céhbeli nevelés

Iparosifjak nevelése a céhek keretében.

A nevelés anyaga volt az „*artes mechanicae*”, az ipari művészetek, melyek a szabad művészetek mintájára rangsorban csoportosultak: földművelés, vadászat, harcászat, hajózás, orvoslás, takács- és kovácmesterség (= ún. „*artes illiberalis*”, azaz a nem szabad embernek való ismeretek).

d) A nőnevelés

A középkori női eszmény: a nő természetes hivatása mellett az Isten szolgálat.

Családanya: – aki megalapozza a család vallásos nevelését, vagy a férfihoz hasonló istenszolgáját, akinek lehetősége volt az egyházi tudományok elsajátítására. Hrosvitha, gandersheimi nővér, latin költő.

Szent Hildegardis egy XII. századbéli orvosi könyv, a legjelesebb középkori természetrajzi mű szerzője.

Ráskai Lea és Sövényházi Márta, ill. Burgundi Gizella, Hadawiga (Bernát szeptimániai gróf felesége fiához írt tanácsok: *Liber manualis*).

A XII-XIII. sz. fordulóján a Németalföldön: begina-mozgalom (Lambert li Begue).

6. A VÁLSÁG KORSZAKA

a) Tudomány és vallás

b) A magyar iskolarendszer kialakulása

Bencések 996-ban alapítottak először monostort hazánkban, Szent Márton hegyén.

Esztergom: székesegyházi iskola.

c) A külföldi és hazai egyetemek

Az egyetem a középkor harmadik nagyhatalma, az egyházi hatalom (sacerdotium) és a világi hatalom (imperium) mellett.

III. Sándor pápa (1170): tudományosság védelme - licenciátus.

Egyetemek a XIII. és XIV. sz.-ban Nápoly (1224), az első német egyetem Prága (1345), Bécs (1365), Heidelberg (1386). Nagy Lajos király: pécsi egyetem (1347). Zsigmond király: 1395-ben Óbudán alapított.

7. AZ ISZLÁM NEVELÉS TÖRTÉNETE

a) Az iszlám kialakulása, főbb tanítása

Mohamed (613): egyszerű erkölcsprédikátor – Híra-barlang. 613–622: mekkai szakasz.

Mekkából távozásra kényszerítik: 622-től Mohamed haláláig (632) medinai szakasznak.

Az iszlám vallás öt oszlopa:

- 1) A hitvallás, miszerint egy az Isten Allah, és Mohamed az ő prófétája.
- 2) Naponta ötször kell imádkoznia egy hívőnek Mekka felé fordulva.
- 3) A Ramadan-havi böjt megtartása: ebben a hónapban csak éjjel szabad enni és inni.
- 4) Az alamizsnálkodás kötelezettsége, a „*zakat*”, ebből később állami adó lett.
- 5) Minden muszlim hívőnek legalább egyszer az életében el kell zarándokolnia Mekkába.

b) Az iszlám nevelés alapjai a Koránban

„A muzulmán ember a Korán recitálásában, szó szerinti ismételtetésében éli át az Istent, mert az iszlám szerint Isten emberhez intézett szava könyvvé lett. A Korán 114 fejezetből (szúrából) áll. A szülők joga és kötelessége a gyerekekről gondoskodni.

c) Az iszlám nevelés a középkorban

Az európai felsőoktatási intézmények hatása érvényesül

IV. A RENESZÁNSZ NEVELÉS

A MEGÚJULÁS MOZGATÓI

Itáliában indul, annak is leginkább polgárisult városaiban

A reneszánsz-kori ember új életeszmenye:

- ✓ a literátusok iskolázottsága, műveltsége lehetővé teszi a klasszikus szerzők újra felfedezését
- ✓ meggyőződésük szerint a szellemi elegancia, az esztétikai nívó jellemfejlesztő hatású az egyéniség érvényesítése, vagyis a közösségi síkról az egyéniség síkjára tevődik (kollektivizmusból az intellektualizmusba)
- ✓ értékrend változás: vallás területéről a szép keresésének területére

Könyvnyomtatás (Gutenberg, 1450) hatása:

- ✓ szűk kör helyes széles néprétegek olvasnak
- ✓ memorizálás helyett egyéni, gyors vizuális olvasás

Tudományosság változása:

- ✓ kísérletezés, tapasztalás fontossága
- ✓ szaktudományok önmagukban is érdekesek

Univerzalitásra törekvés:

- ✓ több tudomány együttes művelése
 - az eszmény többé nem a közösségben, a közösségért élő vallásos ember, hanem a tudományosan vagy művészileg szabadon alkotó egyéniség, szerteágazóan kiművelt emberfő.

Devotio moderna:

- tekintélyi hit helyett személyes, bensőségesen megélt Isten-kapcsolat
- Kempis Tamás: Krisztus követése
- Ágoston hatása Lutherra és Kálvinra

NAGYHATÁSÚ NEVELŐK

Pier Paolo Vergerio († 1419): a nevelés célja: erényes legyen + dicsőséget arasson.

De ingenuis moribus ac Liberalibus studiis (1404): óv

- a túlterheléstől,
- a szellemi szétszóródástól,

amelyet a különböző tanulmányok egyidejű tanulása eredményezhet.

Guarino da Verona († 1460) Vergerio elveinek hatása alatt álló gyakorlati nevelő. Nála tanult Csezmicsei János, humanista nevén Janus Pannonius.

Aeneas Silvius Piccolomini (II. Piusz pápa): *Tractatus de liberorum educatione* (1450):
V. László kiskorú magyar és cseh királynak (nevelőjének) szóló írás:

- fegyelem az étkezésben, sokféle testedzés
- gondos szellemi képzés Arisztotelész + bibliai bölcsesség
- grammatika és retorika latin és görög nyelven
- vallásos nevelés: imák, Jn ev., parancsok, bűnök, Lélek ajándékai
- Biblia, Ágoston, Arisztotelész, Cicero

Vittorino da Feltre († 1466): Erkölcsösség + pedagógiai érzék + műveltség.

Mantova grófja meghívására létrehívja a *Casa Giocosa*-t, ahol szép természeti környezetben 60-70 fiú és lány nevelkedik.

Baldassare Castiglione († 1529): előkelő katona és diplomata.

Il Cortegiano (Az udvari ember):

- testileg erős, ügyes, szellemes,
- tudományokban járatos, különösen a görög és a latin szerzők ismeretében,
- művészi készségek: tudjon hangszeren játszani, énekelni,
- tudjon verset írni.

A NŐNEVELÉSRŐL ALKOTOTT RENESZÁNSZ ELKÉPZELÉS

Négyféle nőeszmény Itáliában:

1. *az ókeresztény nő*: (Maffeo Vegio: *Mónika*): a szűzies tisztaság, szerénység, egyszerűség, vallásosság és a családi érzés. Nem kolostorban, hanem a családban, de a világtól elzárkózva.
2. *a házias nő*: (Leon Battista degli Alberti) a leánynevelés legyen vallásos, de világias és gyakorlati. A nő természetes hivatása, hogy jó anya és feleség legyen; tudományra nincs szüksége, csak a gazdasági élet és a háztartási ismeretekre. A férj jól teszi, ha a könyveket elzárja a felesége előtt.
3. *a tudós nő*: a fejedelmi és főnemesi családokban, akik ismerik a görög szerzőket, kitűnően társalognak, egyenlőnek érzik magukat a férfikkal.
4. *az elmés nő*: az udvari hölgy („*donna di palazzo*”: Castiglione műveiben), aki nem nagy tudományával, hanem sokoldalúságával tűnik ki.

A reneszánsz férfi minden tekintetben a ház ura:

- ✓ neveli gyermekeit
- ✓ feleségét, hogy az a cselédnép biztos parancsolója legyen
- ✓ alkalmazottakat, hogy ragaszkodjanak a házhoz

A gyermeket 7 éves kora után

- nem mint felnőttet kezelték, hanem mint aki védelemre szorul
- ismeretek és erkölcsi gyarapodás korszaka, önálló életszakasz

Juan Luis Vives († 1548): Valencia, Párizs, Burges, Löwen – kiváló nevelői képességek; Angliában Mária hercegnő nevelését irányítja, majd VIII Henrikkel szembeszáll, és ezért menekülni kényszerül.

Epistolae de ratione studii puerilis (A gyermeki tanulmányoknak rendjéről szóló levelek);

Introductio in sapientiam (Bevezetés a bölcsességbe);

De institutione feminae christianae (A keresztény nő neveléséről);

De officio maritimi (A férj hivatásáról);

De disciplinis libri XX (A tanulmányokról szóló 20 könyv).

- megtisztítani a tudományt az ál-tudományoktól,
- tanterven mutatja be a tanítás anyagát: oktatás + nevelés követelményeit.
- nevelésnek a vallás tanításával kell kezdődnie,
- a legszükségesebb ismeretek: az életet szolgálják (a lélek és a test igényeit figyelembe véve);
- a lélek szükségletei között első helyen áll a beszéd, az érintkezés eszköze: az anyanyelv is a gondoskodás tárgya;
- az anyanyelv után a latin nyelv következik;
- a természettudományokban az okoskodás helyett az érzékszervek útján megszerezhető ismereteket helyezi előtérbe (tapasztalati megfigyelések fontossága);
- a mennyiségtanban mindent csak annyira kell figyelemre méltatni, amennyire az embernek hasznos;
- az életbölcselet megszerzéséhez fontos a történelem;
- a testnevelés fontossága: játék, szabad, élénkítő mozgás biztosítása;
- a nevelők évenként négyszer tanácskoznak a növendékekről, hogy jól megismerhessék őket;
- a nevelő figyelje és kövesse a természet útmutatását;
- a nevelő ne alkalmazzon erőszakot, hanem más úton igyekezzék elérni, hogy a gyermek kedvteléssel mélyedjen bele a tanulmányokba.

Maffeo Vegio († 1458): *De educatione liberorum et eorum claris moribus* (A gyermekek neveléséről és tiszta erkölceikről):

- a nevelő engedjen a gyermeknek sok mozgást és hagyja játszani;
- a testi fenyítés rabszolgai lelkiületet teremt;

Az oktatás sikerének feltételei:

- a gyermek természetéhez szabjuk a tanítói eljárást;
- ébren tartani a gyermek érdeklődését.

Jakob Wimpheling († 1528) pap, heidelbergi egyetemi tanár.

Isidoneus Germanicus (Német útmutató), *Adolescentia* (Ifjúság)

Eszménye: a humanisztikus műveltség alapján álló keresztény nevelés és élet.

- a tanítás következetessége egyazon tanítónál,

- egyöntetősége az egész Németországban.
- a sokféle tananyagnak rendezetlen közlése ⇨ szórakozottság, zavar, szellemi homály és idővesztés
- a tanítási módszer legyen fokozatosan haladó – a könnyűről a nehezebb tananyag felé – és legyen tekintettel a növendék értelmi erejére és életkorára.

Az erényes élet forrásai:

- az isteni kegyelem,
- a szülők becsületes élete,
- a példa útján történő lelkiismeretes nevelés.

Jacopo Sadoletto († 1547) bíboros: *De liberis recte instituendis* (A gyermekek helyes neveléséről)

- ❖ Az erkölcs a vallásban gyökerezik, és az istenszereteten alapszik.
- ❖ Az értelmi nevelés nélkülözhetetlen eszköze az antik irodalom (Ciceró).
- ❖ A műveltség teljességéhez tartoznak: mennyiségtan, mértan, komolyzene, tánc és a bölcsélet.
- ❖ Testgyakorlást szorgalmazza: a gyermek lovagoljon, vívjon, labdázzon, fusson.

Thomas Morus († 1535) a *De optimo rei publice statu deque nova insula Utopia* (Az állam legjobb állapotáról és az új szigetről, Utópiáról, 1516):

- A nevelésnél és az oktatásnál a közjó érdekét tartja szem előtt.
- A gyermeket az eszményi állam hasznos tagjává akarja nevelni.
- A gyermekek neveléséről az állam gondoskodik.
- A nevelés mindenkire kiterjed és nemre való tekintet nélkül egyenlő.
- Jó erkölcsi alapot kell lerakni, mert a további művelés is az erkölcsi alapokra épül.
- A gyermeknevelés alapelve a derű, a jókedv. Kényszerítésről nem lehet szó. A gyermek felszabadult légkörben, nem parancsra tett tevékenykedések során érik, fejlődik felnőtté.
- Óvni kell őket káros hatásoktól.
- Ne diktáljunk túl nagy tempót a nevelésben.
- A testi fenyítés szolgálatait nevel a gyermekekben.
- A szeretetteljes nevelés meghozza gyümölcsét: sokoldalúan művelt, kiegyensúlyozott felnőtté válik így a gyermek.

Sir Thomas Elyot († 1546): *The Couvernour* (A nevelő): eszménye a gentleman nevelés:

- az önuralom,
- a lelki fegyelmezettség,
- a mértékletesség a gentleman alaperényei.

Szorgalmazta a történelem, a földrajz, a zene és a kézi munka tanítását.

A leányok neveléséről: *The defence of good women* (A jó asszonyok védelme).

Mind a fiúk, mind a leányok számára szorgalmazta a testnevelést.

Emmanuel Alvarez († 1582) spanyol jezsuita

De institutione grammatica libri tres (A nyelvtan tanításának három könyve), amely a jezsuita iskolák hivatalos tankönyvei.

A HUMANIZMUS ESZMEÁRAMLATA

XV. sz. új világképe:

- ✓ középpontjában a mérhetetlen értékeket hordozó ember;
- ✓ életének színtere a Föld, a világ, a természet szépsége és gazdagsága;
- ✓ az ember célja nem az örök üdvösség keresése, hanem saját erőinek, értékeinek kibontakoztatása;
- ✓ a klasszikus művek tanulmányozása ⇒ konfliktus a keresztény világnézettel.

A HUMANIZMUS MAGYARORSZÁGON

Mátyás király és Vitéz János esztergomi érsek: Pozsonyi egyetem: (1465-as alapítólevél: Universitas Istropolitana) – működése alig egy évtizeden át.

A REFORMÁCIÓ ÉS NEVELÉSI TÖREKVÉSE

Desiderius Erasmus († 1535): Rotterdam, Utrecht, Párizs

- 1515-ben ÚSz görög nyelven, Seneca összes latinul
- a reformot kizárólag az egyház kebelén belül akarta
- a római katolikus egyház a nyugati műveltség és a keresztény erkölcs őrzője

Iskolák alapítása és szervezése.

De utraque verborum ac rerum copia (Mind a szavak, mind a dolgok bőségéről),

Colloquia familiaria (Családias beszélgetések),

Adagia (Közmondások gyűjteménye).

Declamatio de pueris ad virtutem ac literas liberaliter instituendis idque protinus a nativitate (A gyermekeknek az erényre és a tudományokra szabadon való tanításáról és pedig születésüktől kezdve),

Opus de scribendis epistolis (A levélírásról szóló mű),

De ratione studii (A tanulmányozás módjáról),

Institutio principis Christiani (A keresztény fejedelem nevelése).

Civilitas morum puerilium (Gyermekek művelt viselkedéséről).

Matrimonium christianum (A keresztény házasság): a nőnevelésről.

- minden erény forrása a gondos, vallásos nevelés,
- a nevelés célja, hogy az egyént embertársaihoz, az emberi közösséghez hozzákösse,
- az iskola a szelídségnek, türelemnek és szeretetnek szellemétől vezéreltetve neveljen,
- fontos a testi nevelés,

- helyteleníti, hogy nők foglalkozzanak oktató-nevelő munkával.

Martin Luther († 1546)

- ❖ Anyanyelv és a nyelvek fontossága.
- ❖ A családi nevelés az erkölcsi felemelkedés alapja.
- ❖ A világi dolgoktól el kell vonni a gyermeket, és Istenhez kell vezetni.
- ❖ Az iskolaügy, legfőképpen az egyetemek reformja.

Johannes Calvin († 1564) Svájc vallásújítója.

- genfi akadémia,
- anyanyelvű katekizmus.

A protestáns iskolarendszer kibontakozása

Philipp Melanchton († 1560): az egyetemes humanizmus összeegyeztetése a protestáns öntudattal.

Hieronimus Wolf († 1580): a tanítás arra törekedjen, hogy

- a szellemi képességek erősödjenek,
- igénytelen életvitelhez, puritánsághoz szokjon,
- a szerencsében és a balsorsban mértéktartók legyen.

Johannes Sturm († 1589):

- az iskolai nevelés célja a vallásosság,
- a cél eszköze a léleknek a humánus tanulmányok útján való kiművelése.
- jó iskola: a vallásosság + tudomány (gimnázium 8 majd 10 osztályos).

De litterarum ludis recte aperiendis (Az ismeretek elemeibe való helyes bevezetéséről)

Epistolae classicae (Klasszikus levelek)

Michael Neumann († 1595) saját maga készített nyelvi, földrajzi, történelmi és fizikai tankönyveket.

Wolfgang Ratke († 1635): természetes, lélektanilag jól megalapozott módszert ajánlott:

- a gyermek először anyanyelvén tudjon helyesen és biztosan beszélni, olvasni és írni,
- erre a célra jó haszonnal használta fel a német nyelvű Bibliát.
- ellenezte a szokást, hogy a gyermekek közvetlenül a latin iskolába mennek.
- a nyelvek további sorrendjében a vallási szempontot tartotta irányadónak:
 - 1. helyen az anyanyelv
 - 2. a héber nyelv,
 - 3. az úsz.-i görög,
 - 4. a latin (Terentius vígjátékai alapján tanulni)

Az egész birodalomban egységes kormányzat, egy vallás és egy nevelés legyen, amihez az ő tanterve szolgálna alapul.

A KATOLIKUS NEVELÉS MEGÚJULÁSA

a reformáció ⇒ a katolikus egyház súlyos megpróbáltatások előtt időre volt szükség, hogy felelősködjön:

1. pápaság megújulása: a reneszánsz kor tudományokat és művészeteket pártoló pápai helyett jámbor szerzetesek
2. Trienti zsinat (1545-1563) szigorú fegyelmi intézkedései
3. a kor kihívásainak megfelelő, új szerzetesrendek születése

Jézus Társasága

- alapítója: Loyolai Szent Ignác († 1556)
- rendjének jóváhagyása 1540-ben („Rendalkotmány”)
- kollégiumok (tanítással foglalkozó rendházak), majd iskolák (35, majd 245):
 - Xavéri Szent Ferenc az indiai Goában
 - spanyol egyetem
 - szicíliai középiskolai kollégium
- egységes oktatási-nevelési elvekből 1599-ben *Ratio Studiorum*
- 1773-ban a pápa feloszlatta, 1814-ben újra működik

oktatási mód:

- tanári számonkérés nincs
- memorizálás, begyakorlás
- humán- és term.tudományos képzés magas szintje
- játékos vetélkedők (szombatonként osztály- vagy iskolaszinten)
 - nyilvános eredményhirdetés és díjkiosztás
- olvasás, társalgás latinul
- az iskola a hit és a kultúra közti párbeszéd
- iskoladrámák célja (egyházi, világi, történelmi témájúak) mindig erkölcsi tanítás

nevelés célja: „a másokért élő ember”

- vallási dimenzió hatja át, ez integrálja a sokrétű tevékenységet
- világi életben
- esztétikai: csodálkozás és a misztérium („a világ gyökerében szép, jó, igaz”)
- sport, testnevelés

⇒ Mária-kongregáció:

- Mária-tisztelet előmozdítása
- a keresztény tökéletesség előmozdítása
- apostoli munka

Hazánkban Oláh Miklós esztergomi érsek telepítette le őket 1561-ben

Piaristák

Kalazanci Szent József (Kalazancius) É-Spanyolországi pap, püspöki helynök.

Rómában Lellisi Szent Kamillal járta a szegények negyedeit;

*„Rómában találtam meg az istenszolgálat nekem teremtett módját:
a szegény fiúk nevelését és oktatását.”*

1597-ben iskolát alapít szegény gyerekek részére (Kegyess Iskolák: OSchP)

Galileit oly nagyra becsülte, hogy rendtársait hozzá küldte tanulmányokra.

Nevelési elvei:

- A jezsuita iskolákat jellemző versengést és színi előadásokat nem vette át.
- Szívesen tanított kisgyerekeket is

„A tudomány ékesít – az erény koronát ad.”

Mo.-i letelepedés: Podolin (1642)

Oratoriánusok

Alapítójuk Néri Szent Fülöp (†1595), a szentgyónás apostola.

Nevelői elvei:

- derűs, vonzó egyéniség „a vidámakat könnyebben lehet vezetni a lelki élet útján, mint a búskomorakat”
- „mindenkinek a saját házában kell szentté válnia”
- röpmák és fohászok minden élethelyzetben
- a bűn oka a restség és a jólét
 - tanítások, beszélgetések a szentek életéről
 - szeretet gyakorlása: kórházakat látogatnak
- énekelnek, zenélnek utcákon, templomban
 - oratórium: zenedarab, közbeszúrt párbeszédes jelenettel

1564-ben papi társulás alakult, ahol az elsők fogadalmat tettek.

Keresztény Iskolatestvérek

Jean Baptiste de la Salle 1684-ben alapította tanítórendjét laikus testvérekből.

- ❖ katolikus népiskolák
- ❖ tanítóképző Reimsben, majd Párizsban

Oktatási módja:

- ❖ anyanyelven
- ❖ osztályok szerint
- ❖ kérdezve-kifejtő módszerrel
- ❖ szigorú fegyelem, de nincs verés

Angolkisasszonyok

Mary Ward előkelő angol nő, katolikus hite miatt kénytelen elhagyni hazáját

Alapítás: 1609-ben (megerősítése 1616: *Jézus Társasági Anyák*)

Pázmány Péter 1628-ban Pozsonyban telepíti le

Elismerésük: 1703-tól *Istitutum Beatea Mariae Virginis*

2004-től új néven: *Congregatio Jesu*

Leánynevelési módszerük:

- hithű katolikus
- jó háziasszony
- művelt, vidám, társasági nő
- internátusban mindig felügyelet mellett
- zene, tánc, éneklés

Orsolyiták

Alapítójuk: Merici Szent Angéla

É-Itáliában, barátnőivel tanította a szegénysorsú kislányokat.

Céljuk: A nőnevelés útján a családok erkölcsi megújítása.

A Szent Keresztről nevezett Irgalmas Nővérek

„A kor szükséglete Isten akarata” (P. Florentini Theodosius)

főleg Közép-Kelet-Európában terjedt el

Zsámbékon 1913-ban telepedtek le, Tanítóképző 1929–1948 között,

jelenleg Apor Vilmos Katolikus Tanítóképző

Miasszonyunkról Nevezett Szegény Iskolanővérek

XIX. sz. elején Németországban a Notre-Dame nővérek feloszlott iskolái helyett

Gerhardiner Karolina 1833-ban szerzetesi életet kezdett Bajorországban;

Temesvár, Kalocsa, Szeged, Debrecen (Svetits Intézet), Bp. (Patrona Hungariae).

Nevelési elvük:

„Az eredményes nevelésnek legszükségesebb tényezője és feltétele a kedély nyugalma. E nyugalmat azonban csak a jámborság biztosítja.”

VII. AZ ÚJKORI BÖLCSELET HATÁSA A PEDAGÓGIÁRA

Ha a bölcelet nem kívánt „elefántcsonttoronyba zárkozni”, hanem az életre hatással kívánt lenni, akkor ezt elsősorban a pedagógia útján tudta elérni.

→ a történelem során a nagy filozófusok „iskolát alkottak”

másrészt minden pedagógiai gyakorlat mögött olyan határozott világnézett rejlik.

Francis Bacon († 1626) és az empirizmus

- a természet közvetlen tanulmányozása
- a tapasztalat fontosságáról
- a tudományok gyakorlati jelentőségéről
- a megszerzett tudás az emberre nézve hatalom

pedagógiai következtetései:

- nem tekintélyi érvek
- nem pusztá eredmények megismerése
 - hanem induktív gondolkodásra nevelni
 - hanem megtapasztalásra vezetni

John Milton († 1674), költő, államférfi

- állampolgári nevelés, gentleman-eszmény
- túlhalmozott tananyag

John Locke († 1704)

- apja puritán szellemben neveli, Westminster, Oxford
 1. edzés elve – testi nevelés (táplálkozás, kényelmes ruházat, elegendő alvás, friss levegő, sok mozgás)
 2. gyakorlati haszon elve – értelmi nevelés (klasszikus műveltség + hasznos tudományok)
 3. becsület elve – erkölcsi nevelés: rosszállással óvni a jellemhibáktól
- a gyermeki lélek „tabula rasa”
- véleményalkotásra tanítsuk
- a nevelő személyes példája
- vallási nevelés fontossága: hitismeretek + áhítatos imádság

Racionalizmus

a tapasztalatot alá kell vetni az értelem bírálataának

René Descartes († 1650)

1. kritikai tapasztalat
 2. módszeres tagolás
 3. ésszerű rend követelménye
 4. megszakítatlan gondolatmenet követelménye
- a karteziánus szellem áthatja a francia szellemi életet

Port Royal kolostor (alapítás: 1646)

- ❖ janzenisták + Blaise Pascal
- ❖ bilingvis könyvek kiadása
- ❖ *petites écoles*: kevés nyelvtani szabály – sok gyakorlás
- ❖ térképek, képek

Jan Ámos Komensk (Comenius † 1670)

A 30 éves háború következtében sokat szenvedett

Kiváló szervező egyéniség: megalkotja a korabeli protestáns iskolákból hiányzó szervezeti, tanulmányi és fegyelmi rendet

- az angol iskolaügy megreformálója
- svéd közoktatási reform kidolgozója

Pansophia (1637): az ún. panszofizmus a legfontosabb fogalmak egymáshoz kapcsolódó rendszere, minden ismeretet enciklopedikus egységben tárgyal

- 1650-ben Sárospatakon (I. Rákóczi György fejedelem, majd özvegye Lorántffy Zsuzsanna meghívására) főműve: *Didaktika Magna* (1657)

Az iskolarendszer 4-szer 6 éves periódus szerint épül fel:

1. kisgyermekkor: schola materna (anyaiskola): szülők és dajkák vezérkönyve; igazmondás, mértékletesség, szolgálatkészség
2. gyermekkor: ~ vernacula (anyanyelvi iskola): katekizmus, írás, olvasás, számtan, nemzeti történelem
3. serdülőkor: ~ latina: anyanyelv és latin (+ görög, héber); grammatika, fizika, matematika, etika, dialektika, retorika; az iskolát jellemezze az igényesség és az életrevalóság
4. ifjúkor: universitas, szaktudományos képzés, külföldi tapasztalatszerzés

Mindezt megelőzi a csecsemőkor, ill. követi a felnőttkor, majd a halálra készülődés korszaka – minden kornak megvan a maga fejlődési lehetősége (→ permanens nevelés)

A nevelőoktatás elvei egyetlen alapelvből indulnak ki: az ember földi élete előkészület az örök életre

1. az ember ismertje meg önmagát és környezetét (tárgyismeret, tudományos műveltség) – értelmi nevelés hatékonysága a módszertől függ
 2. uralkodjék önmagán és a dolgokon (erény, tiszta erkölcs) – erkölcsi nevelés a 4 sarkalatos erényt kell meggyökereztesse (helyes oktatás → okosság, szoktatás → mértékletesség és lelkierő, a nevelő helyes viszonya a növendékéhez → igazságosság)
 3. fordítsa lelkét Istenhez (jámborság, vallásosság) – vallási nevelés eszközei: elmélkedés, ima, önvizsgálat
- mindhárom követelmény megvan az emberben, de kibontásra szorul
 - szülők feladata, akik a szakszerűség miatt veszik igénybe az iskolát
 - eszménykép Jézus Krisztus

„Amit az ifjúság lelkébe csepegtetünk, olyan legyen, hogy az örökkévaló célokat ne gátolja, a jelen életnek pedig igazi hasznot hajtson.”

Az iskola rendje hét kelléke:

- tanár
- taneszköz
- helyiség
- tanmenet
- órarend
- gyakorlatok
- szünidő

Didaktikai, metodikai elvei:

- ✓ szemléletesség: minél több érzékszerv; konkrét tapasztalásból általánosítani, majd helyes fogalmakat alkotni
- ✓ tudatosság: ne a tekintélyre hagyatkozzék, hanem tapasztalat és elemző, belátó értelem
- ✓ rendszeresség: az ismeretek szervesen épüljenek egymásra
- ✓ következetesség: életkori sajátosság és értelmi fejlődéshez igazított tanmenet
- ✓ koncentrikus bővítés:
 - egyszerűtől az összetett felé,
 - konkrétól az elvont felé,
 - tényektől a következtetés felé

„Semmit se tanuljunk az iskolának, hanem mindent az életnek”

VIII. A MAGYAR KÖZOKTATÁS ÜGYE A XVII. SZÁZADBAN

A törökök terjeszkedése miatt három részre szakadt az ország:

⇒ protestantizmus terjedése

Népoktatás szellemi és anyagi feltételei hiányoztak, mert nincs:

- tanítóképzés
- iskolaépület
- tervszerűség és tanfelügyelet
- gyerekek is dolgozni kényszerülnek
- Erdélyben rendezettebb a helyzet, mint a hódoltsági területeken
- jezsuiták 31 gimnáziumban, 9 kollégiumban
- kegyesrendiek 1642-től egy évszázad alatt 20 gimnáziumot és még több elemi iskolát nyitottak; jellemző az anyanyelv, a reáltárgyak oktatása, s a nemzeti érzelmű
- 1773 után a bencések, premonstreiek, ciszterciek, ferencesek tanítani kezdenek

Oláh Miklós (1553-tól) esztergomi érsek székhelye Nagyszombatban

- ❖ humanista műveltségét a Jagellók királyi udvarában szerezte
- ❖ jezsuiták vezetésével papnevelő intézetet nyit (Trienti zsinat 23. ülésének rendelkezése szerint), de 1567-ben az egész kollégium leég
- ❖ egyházmegyei zsinat rendelkezése: minden plébános iskolamestert foglalkoztasson
- ❖ Telegdi Miklóst megbízta Canisius St. Péter Kiskatekizmusának lefordításával
- ❖ pap kötelessége
 - az isteni és világi tudományok elmélyítése
 - hívek rendszeres tanítása: Szentírás, katekizmus, imák magyarázata

Pázmány Péter († 1637)

- ❖ * Nagyvárad, protestáns család ⇒ kolozsvári jezsuita kollégium
- ❖ filozófiát Bécsben, teológiát Rómában tanul, Grácban tanít
- ❖ 1616-tól esztergomi érsek (átlépett a szomaszkiak rendjébe?)
- ❖ könyvkiadás szorgalmazója (Káldi-féle bibliafordítás!)
- ❖ több nemesi családot visszavezetett a katolikus egyházba („cuius regio – eius religio”)
- ❖ támogatja a licenciátusokat
- ❖ 1635-ben megalapítja a Nagyszombati egyetemet (bölcselet és teológiai kar, később jog és orvostudomány),
- ❖ papnevelés: Bécsben („Pazmanium”), Rómában („Germanicum–Hungaricum”)

Apáczai Csere János († 1659)

Főműve: *Magyar Enciklopédia*, a tudományok rendszerbe foglalása

A XVIII. SZÁZADI MAGYAR NEVELÉS

A török uralom után hazánk népessége rohamosan megnőtt

Iskolai élet:

- az egészséges életről
- kollégiumi életről
- reformátusok: Debrecen, Kolozsvár, Sárospatak, Nagyenyed

J E L E S P E D A G Ó G U S O K

Bél Mátyás († 1749): Halléből, a pietizmus bölcsőjéből tér haza

evangélikus iskolák: Besztercebánya, Pozsony

részletes tanterv, haladási napló

tanárok értékelése

formális magolás helyett megértésen alapuló tanulás

Mikes Kelemen (†1761):

Levelek az erdélyi nemes ifjak neveltetéséről

Kájoni János:

- a csíksomlyói iskola megalapítója
- nyomdász, történetíró
- zeneszerző és orgonista

Ratio educationis (1777)

vallási tolerancia elve!

A XIX. SZÁZADI MAGYAR NEVELÉS

1. POLITIKUSOK AZ OKTATÁSÉRT

Kölcsey Ferenc († 1838): *Parainesis* c. munkája

br. Wesselényi Miklós († 1850):

történelemoktatás a dicsőséges példákat felvonultatva
kötelességteljesítéshez szoktatni a serdülőket
testnevelés-oktatás, sportmozgalom fellendítése

gr. Széchényi István († 1860): a ts. polgári átalakítása érdekében négy sarkalatos tényező:

- a) „kiművelt emberfő”
- b) „koncepció”, vagyis erőegyesítés
- c) nemzeti öntudat
- d) polgári erények: erkölcsösség, közösség java

reáltanoda = szakiskolák (mg., ipar, kereskedelem)

Kossuth Lajos († 1894):

Cikksorozata a Pesti Hírlapban (nevelésügy, ipari szakoktatás, középfokú iskolázás)

2. TANÍTÓKÉPZŐK ALAPÍTÁSA

elemi iskolai tanítók felkészülése a budapesti mintaiskolákban

Egerben Tanítóképző

- alapítója az érsek
- 1828-ban
- két éves tanulmányok
 népiskola tantárgyi anyaga
 nevelés- és tanítástan
 ének-zene ⇒ „kántortanítók”

1840-ben „királyi-katolikus”: Bp., Szeged, Miskolc, Érsekújvár, Nagykanizsa

3. AZ OKTATÁSÜGY SZERVEZÉSE

Vallás- és Közoktatási Minisztérium első minisztere br. Eötvös József

- általános tankötelezettség fiúknak 6-12, lányoknak 6-10 év között (különben pénzbüntetés!)
- oktatás nyelve „a lakosok többsége szerint”
- vallásoktatás felekezetek szerint
- szakpárok
- állások betöltése pályázat alapján

Tanulmányi és Fegyelmi szabályzat, módszertani előírások:

- a tanár pontosan kezdje az órát,
- 10 perces szünetre vezesse őket a szabadba és felügyeljen rájuk
- diákoknak legyen állandó helyük az osztályban
- városi iskolákban osztályonként külön-külön tanító legyen – faluban osztatlan
- hétfőn kikérdezés és ismétlés az elmúlt heti tananyagból
- másnaponként röpdolgozat
- a kérdéseket az egész osztálynak feltenni, válaszra jelentkezők közül szólítani
- félévenként nyilvános vizsga miniszteri biztosok előtt
- osztályzás és könyvelés

Bécsi rendelkezés ⇒ érettségi vizsga letétele kötelező a felsőfokú tanulmányokhoz
 első érettségi bizonyítványt 1851-ben a pesti piaristák adták ki

Cigányiskola 1856-ban nyílt Érsekújváron 15 fiú – 15 lánygyerek részére

Óvodák alapítója **Brunszvik Teréz** († 1861):

ún. Kindergarten: óvóbácsik és gyermekkertésznők felügyelete alatt
 ld. „óvodamúzeum” Martonvásáron

Polgári iskola: 10-14 éves városi fiatalok számára

Humán- és reálgimnázium

Leánygimnáziumok 1895-től érettségit adnak ⇒ bölcsészkar, orvosi egyetem

Giovanni DON Bosco († 1888) pedagógiája

1) Szabadság és tekintély egysége: **megelőzés** elve:

- jelen lenni a gyermek számára
- éber és szerető atyaként: tanácsot adni, irányítani, figyelmeztetni

2) „Kegyes és türelmes szeretet”: a bizalom alapján

- mindenki nevelhető;
- megértetni a növendékekkel: a javát akarjuk;

3) Megértetni a növendékekkel, ha hibázott. Büntetés csak ritka esetben nyilvánosan –

A Waldorf-pedagógia

Rudolf Steiner († 1925) természettudós, antropozófia irányzatának atyja
 sajátos egyedfejlődési rendszere:

- 1–7 év: érzékszervi befogadás ⇒ ingergazdag környezet, pozitív mintákat adó légkör
- 7–14 év: példakövetés kora ⇒ tanári tekintély tisztelete
- 14–21 év: fogalmi gondolkodás ⇒ értékrend kritikus elsajátítása, szaktudás megszerzése

oktatási rendszere: ún. *epochális*, vagyis 2-3 hónapos egységekben

házi feladat az 1-4. osztályban nincs, otthon ebédelnek

2 idegen nyelv mondókákhoz kapcsolódó játékos formában

pedagógiai cél: *Wissen* helyett *Können* (készség szintű tudás)

jellemző: nem követel, nem sürget, sokféle művészeti foglalkozás terápiás hatású
 (mozgásművészet, ének-zene, kézimunka)

diákjai: többségében olyan tanulók, akik a hagyományos iskolát nem jól viselték
 negatívum: nehezen illeszkedik a többi oktatási struktúrába

A Montessori-pedagógia

Maria Montessori († 1952) két orvos tapasztalataira építve fogyatékosokkal foglalkozik, majd tapasztalatait az egészségesekre is kiterjeszti: „a nevelést össze kell kapcsolni az orvosi kezeléssel” *Casa dei Bambini*, Róma 1907.

pedagógia alapjai:

- 1) A nevelés az ember ismeretén alapszik: a **megfigyelés** természetes légkörben folyik.
- 2) Az ember egy „belső építési terv” szerint fejlődik (nem szabad a gyermekre erőszakolni a felnőttek elgondolását).
- 3) A gyermek abszorbeáló szellemmel rendelkezik: a környezeti hatásokat felveszi és elraktározza (nyelv, kulturális viselkedésmódok).
- 4) A gyermek érzékeny periódusokon megy keresztül.

Jellemzőjük:

- átmeneti jellegűek,
- lehetővé teszik, hogy bizonyos készségeket elsajátítsunk;
- a szervezetet a környezettel szemben fogékonyá teszik.

Érzékeny periódusok az első három évben:

1.	2.	3.
mozgás	rend	nyelv

- 5) A gyermek saját emberi lényének építőmestere

A nevelésben nagy szerepe van a környezetnek. Fejlesztő anyagokat használ:

- a mindennapi élet gyakorlatai (befűzős keret)
- nyelvi eszközök (papírbetűk)

EDWARD Flanagan († 1948) PEDAGÓGIÁJA

Nebraska állam – Omaha város: **Fiúk Városa** (1917)

- demokratikus önkormányzat
 - faji, vallási megkülönböztetés nélkül
 - otthont teremteni
- önállóságra nevelés
 - bizalom
 - közösségi nevelés – kisközösség értéke
 - munkára nevelés